

Економіка воєнного часу

УДК 351.84:355.1(477)

DOI <https://doi.org/10.5281/zenodo.15313175>

Актуалізація соціальної політики захисту військовослужбовців, ветеранів та осіб з інвалідністю внаслідок війни

Костюк Віра Степанівна

кандидат економічних наук, доцент кафедри економіки Уманського
національного університету, 20300, м. Умань, Україна,

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-5311-9617>

Осіпова Алла Анастасіївна

кандидат економічних наук, доцент кафедри економіки Уманського
національного університету, 20300, м. Умань, Україна,

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-5330-3676>

Непочатенко Зоя Вікторівна

викладач-стажист кафедри економіки Уманського національного
університету м. Умань, Україна,

ORCID: <https://orcid.org/0009-0005-4236-3592>

Прийнято: 27.03.2025 | Опубліковано: 18.04.2025

***Анотація.** У статті досліджуються сучасні тенденції соціального захисту військовослужбовців, ветеранів та осіб з інвалідністю внаслідок війни в умовах триваючої збройної агресії РФ проти України. Акцентовано увагу на необхідності комплексного підходу до формування державної*

ЗДОБУТКИ ЕКОНОМІКИ: ПЕРСПЕКТИВИ ТА ІННОВАЦІЇ

політики у цій сфері, що має поєднувати матеріальні, правові, психологічні, освітні та професійні компоненти. Проаналізовано ключові аспекти функціонування існуючої системи соціального захисту, виокремлено її переваги та слабкі місця, зокрема надмірну фрагментарність, перевантаженість пільговими категоріями, обмеженість фінансових ресурсів і труднощі реалізації законодавчих гарантій на практиці. Особливу увагу приділено аналізу зарубіжного досвіду, зокрема США, де система підтримки ветеранів має глибокі історичні корені, забезпечена потужним інституційним і фінансовим підґрунтям, а також заснована на принципах поваги, мотивації та соціальної інтеграції. Вивчено елементи американської моделі, які можуть бути адаптовані до українських умов. Окремо висвітлено значення участі ветеранів у формуванні політики (партисипація), з урахуванням демократичних принципів і ролі ветеранської спільноти як суб'єкта суспільного впливу. Запропоновано практичні рекомендації щодо вдосконалення національної моделі соціального захисту захисників України, зокрема в частині адресності допомоги, підтримки працевлаштування, освітніх можливостей, медичних гарантій і забезпечення житлом.

Ключові слова: соціальна політика, соціальний захист, військовослужбовці, ветерани, особи з інвалідністю внаслідок війни, пільги, гарантії, партисипація.

Actualization of Social Protection Policy for Military Personnel, Veterans, and Persons with Disabilities Resulting from War

Kostiuk Vira

PhD in Economics, Associate Professor at the Department of Economics
at Uman National University, 20300, Uman, Ukraine,
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-5311-9617>

Osipova Alla

PhD in Economics, Associate Professor at the Department of Economics

at Uman National University, 20300, Uman, Ukraine,

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-5330-3676>

Nepochatenko Zoia

Trainee lecturer at the Department of Economics at Uman National University,

Uman, Ukraine, ORCID: <https://orcid.org/0009-0005-4236-3592>

Abstract. *The article explores current trends in the social protection of military personnel, veterans, and persons with disabilities resulting from war in the context of the ongoing armed aggression against Ukraine. The study emphasizes the need for a comprehensive approach to the formation of state policy in this area, which should combine material, legal, psychological, educational, and professional components. Key aspects of the functioning of the existing social protection system are analyzed, highlighting its strengths and weaknesses, including excessive fragmentation, overload with benefit categories, limited financial resources, and practical difficulties in implementing legislative guarantees. Special attention is paid to the analysis of foreign experience, particularly that of the United States of America, where the veterans' support system has deep historical roots, is provided with strong institutional and financial foundations, and is based on the principles of respect, motivation, and social integration. The article examines elements of the American model that may be adapted to the Ukrainian context. The importance of veterans' participation in policymaking processes (participation in decision-making) is also discussed, considering democratic values and the role of the veteran community as a subject of social influence. Practical recommendations are proposed for improving the national model of social protection for Ukraine's*

defenders, especially in terms of targeted assistance, employment support, educational opportunities, medical guarantees, and housing provision.

Keywords: *social policy, social protection, military personnel, veterans, persons with disabilities resulting from war, benefits, guarantees, participation in decision-making.*

Постановка проблеми. Повномасштабна збройна агресія РФ проти України спричинила масштабну гуманітарну кризу, наслідком якої є значне зростання кількості військовослужбовців, ветеранів та осіб з інвалідністю внаслідок війни. Це явище вже сьогодні формує нові виклики для економіки, демографічної структури, ринку праці та системи соціального захисту. В умовах зростаючого запиту на підтримку таких категорій населення актуалізується необхідність адаптації державної соціальної політики з урахуванням сучасних викликів.

Чинна модель соціального захисту не забезпечує належного рівня відповідності потребам інтеграції ветеранів та осіб з інвалідністю внаслідок війни в економічне й соціальне життя країни. Зокрема, існуючі пільги та програми працевлаштування, передбачені законодавством, не забезпечують достатнього рівня економічної активності, фінансової незалежності та соціальної адаптації захисників. Відтак, постає потреба у формуванні активної моделі соціального захисту, що передбачає створення умов для самозайнятості, підприємницької ініціативи, професійної перепідготовки та залучення до продуктивної зайнятості.

Актуальність проблеми зумовлена необхідністю розробки ефективного механізму адаптації соціальної політики, орієнтованої на довгострокову підтримку військовослужбовців, ветеранів та осіб з інвалідністю внаслідок війни як повноцінних учасників суспільно-економічного життя.

ЗДОБУТКИ ЕКОНОМІКИ: ПЕРСПЕКТИВИ ТА ІННОВАЦІЇ

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Це дослідження державної політики у сфері соціального захисту військовослужбовців, ветеранів та осіб з інвалідністю внаслідок війни в Україні ґрунтується на наукових працях, що розкривають аспекти забезпечення соціальних прав і гарантій для зазначених категорій населення. Зокрема, автори І. Грищенко [1], А. Колосок та І. Цимбалюк [6] підкреслюють важливість системного підходу, що враховує як матеріальні, так і психологічні аспекти підтримки, а також виявляють основні прогалини у реалізації прав ветеранів, зокрема щодо доступу до пільг і програм реабілітації. В. Ляшук і О. Макеєва [7] дослідили забезпечення соціальних прав військовослужбовців і ветеранів у період дії воєнного стану. Окремо Л. Мазуренко [8] проаналізував державну політику у сфері соціального захисту військовослужбовців, зосереджуючи увагу на нормативно-правовому забезпеченні. Р. Гринько, А. Мота та С. Петrenchенко [9] у своєму дослідженні підкреслюють залежність рівня соціального захисту ветеранів від економічних можливостей держави. Н. Азьмук [10], вивчаючи питання соціально-економічної та освітньої реінтеграції, визначає основні напрями підтримки ветеранів на шляху їх повернення до ринку праці.

М. Карпа та О. Акімов [11] наголошують на важливості цифровізації соціального захисту, зокрема через створення електронного кабінету ветерана, що забезпечить прозорість та автоматичність надання послуг. А. Вербицька [12] акцентує увагу на необхідності залучення представників ветеранської спільноти до розробки стратегій місцевого розвитку, розглядаючи партисипативну модель розвитку соціального підприємництва як чинник соціальної реінтеграції ветеранів та членів їхніх родин.

Проаналізовані дослідження всебічно висвітлюють різні напрями й форми соціального захисту військовослужбовців, ветеранів та осіб з інвалідністю внаслідок війни, формуючи підґрунтя для системного підходу до вирішення актуальних проблем у цій сфері. Водночас, попри наявні наукові

ЗДОБУТКИ ЕКОНОМІКИ: ПЕРСПЕКТИВИ ТА ІННОВАЦІЇ

напрацювання, державна політика соціального захисту потребує подальших досліджень і адаптації до нових викликів, спричинених масштабною війною в Україні.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. У статті акцентовано увагу на аспектах соціального захисту ветеранів і військовослужбовців, які раніше залишалися недостатньо вивченими. Зокрема, проаналізовано ефективність реалізації чинних програм підтримки, механізми реінтеграції ветеранів у мирне життя, а також проблеми працевлаштування і професійної перекваліфікації колишніх військових – питання, що досі не отримали вичерпного висвітлення у літературі. Крім того, проведено детальний порівняльний аналіз української системи соціального захисту із американською моделлю підтримки ветеранів. Такий підхід дозволив виокремити елементи успішної моделі США (історично сформовані інститути підтримки, принципи поваги, мотивації та соціальної інтеграції ветеранів), які можуть бути адаптовані до українських реалій. Окремо обґрунтовано необхідність партисипативного підходу – залучення представників ветеранської спільноти до формування державної політики. Це новий акцент у дослідженні, що підкреслює важливість партнерства між державою і ветеранами для підвищення ефективності соціальних рішень. Крім того, запропоновано конкретні рекомендації для вдосконалення національної моделі соціального захисту. Зокрема, наголошено на запровадженні адресної (цільової) допомоги та справедливого розподілу ресурсів, розширенні можливостей працевлаштування ветеранів і доступу до освіти, поліпшенні медичних гарантій і забезпеченні житлом захисників.

Формулювання цілей статті (визначення завдання). Мета статті полягає у визначенні основних складових соціальної політики, спрямованої на соціальний захист військовослужбовців, ветеранів та осіб з інвалідністю внаслідок війни, а також у пошуку шляхів підвищення ефективності їхньої

реінтеграції у цивільне життя через удосконалення механізмів державної підтримки.

Методика досліджень. Для досягнення мети дослідження застосовано сукупність загальнометодологічних, загальнонаукових і міждисциплінарних підходів, зокрема діалектичний, феноменологічний, системно-структурний, аналітичний, аксіоматико-дедуктивний та метод логічного узагальнення. Використання історико-інституційного, логічного та ситуаційного підходів дозволило комплексно дослідити формування й реалізацію соціальної політики захисту військовослужбовців, ветеранів та осіб з інвалідністю внаслідок війни. Інформаційну базу склали законодавчі та нормативні акти України, статистичні дані, звіти міжнародних організацій, аналітичні й нормативно-методичні матеріали.

Виклад основного матеріалу дослідження. Система соціального забезпечення ветеранів війни, членів їхніх сімей, а також сімей загиблих (померлих) військовослужбовців та учасників бойових дій в Україні є інтегрованою структурою, яка об'єднує органи державної влади, підприємства, установи та організації. Ці суб'єкти взаємодіють між собою та з іншими елементами системи державного управління з метою формування й реалізації державної політики у сфері соціального захисту [1].

Державна політика у цій сфері має бути спрямована не лише на забезпечення матеріальних потреб ветеранів, а й на забезпечення їхньої успішної соціальної адаптації до нових умов життя. Йдеться, зокрема, про зміни соціального, економічного та психологічного характеру, з якими стикаються військовослужбовці після повернення з фронту. Одним із пріоритетів має стати вивчення й адаптація міжнародного досвіду, особливо країн із розвиненими системами підтримки ветеранів, що дасть змогу підвищити ефективність національних програм.

ЗДОБУТКИ ЕКОНОМІКИ: ПЕРСПЕКТИВИ ТА ІННОВАЦІЇ

Правове забезпечення соціального захисту ветеранів війни та членів їхніх сімей в Україні становить комплексну систему, що включає пільги, фінансову допомогу, медичне обслуговування, підтримку у сфері освіти та працевлаштування. Основу нормативно-правового регулювання становлять закони України: «Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту», «Про правовий і соціальний захист військовослужбовців та членів їх сімей», «Про статус ветеранів військової служби, ветеранів органів внутрішніх справ, ветеранів Національної поліції і деяких інших осіб та їх соціальний захист». Окремі аспекти регулюються підзаконними актами, зокрема постановами Кабінету Міністрів України (наприклад, «Питання забезпечення житлом деяких категорій осіб, які брали участь у бойових діях на території інших держав, а також членів їх сімей» тощо).

Разом з тим, чинна нормативно-правова база є громіздкою, фрагментарною та не завжди ефективною в частині практичного застосування. Вона потребує актуалізації з урахуванням умов сучасної війни. Показовим є приклад із Закону України «Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту» [5], де передбачено надання пільг учасникам бойових дій Другої світової війни, яким виповнилося 85 років. Враховуючи часову відстань, ці положення вже є застарілими і вимагають перегляду, що свідчить про необхідність системного оновлення законодавства відповідно до демографічних і соціальних реалій.

Сучасний світовий контекст характеризується зростанням військових витрат на тлі регіональних конфліктів, геополітичної напруженості та посилення безпекових ризиків. За даними Стокгольмського інституту дослідження проблем миру (SIPRI), у 2023 році сукупні військові витрати держав світу сягнули рекордного рівня – 2443 мільярди доларів США, що становить приблизно 300 доларів на одну людину. Це на 6,8% більше в реальному вимірі порівняно з 2022 роком.

ЗДОБУТКИ ЕКОНОМІКИ: ПЕРСПЕКТИВИ ТА ІННОВАЦІЇ

Десять країн із найбільшими обсягами оборонного фінансування у 2023 році очолили США, Китай і РФ – усі вони продовжили тенденцію до зростання відповідних витрат [2].

Україна у 2023 році посіла восьме місце у світі за рівнем оборонних витрат. Обсяг фінансування оборонної сфери зріс на 51% і становив 64,8 мільярда доларів США. Це призвело до формування одного з найвищих у світі рівнів військового навантаження на бюджет: частка оборонних витрат у загальній структурі державних видатків України досягла 58%.

Такий рівень навантаження на державні фінанси підкреслює критичну важливість забезпечення ефективного управління як безпековими, так і соціальними політиками – зокрема, у сфері підтримки військовослужбовців, ветеранів та осіб з інвалідністю внаслідок війни. В умовах тривалого воєнного конфлікту зростає потреба у переорієнтації частини ресурсів на забезпечення довготривалої соціальної реінтеграції захисників після завершення активної фази війни.

У 2023 році обсяг військових витрат України становив приблизно 59% від відповідного показника РФ. Водночас протягом року Україна отримала щонайменше 35 мільярдів доларів США у вигляді військової допомоги, з яких 25,4 мільярда надійшло від США. Таким чином, у сукупності власні витрати України на оборону та отримана допомога були еквівалентні близько 91% російських військових витрат, що свідчить про високий рівень мобілізації ресурсів для оборонних потреб [3].

За оцінкою міжнародного ресурсу Global Firepower, Збройні сили США залишаються найбільш боєздатними у світі, займаючи перше місце у рейтингу військової сили з індексом 0,0744. Україна у 2023 році посіла 20-те місце з індексом 0,3755.

Так званий індекс сили (Power Index, PI) є інтегральним показником військового потенціалу держави, який враховує низку чинників: чисельність

ЗДОБУТКИ ЕКОНОМІКИ: ПЕРСПЕКТИВИ ТА ІННОВАЦІЇ

особового складу, фінансові ресурси, обсяги озброєння, технологічний рівень, логістику та географічне положення. Методика розрахунку РІ є частково закритою, однак загальноприйнятим вважається, що чим менше значення індексу, тим вищим є бойовий потенціал країни.

У цьому контексті важливо зазначити, що високий рівень оборонного потенціалу України у порівнянні з іншими державами за умов активної фази війни зумовлює необхідність комплексного переосмислення не лише військової, але й соціальної політики – зокрема, у сфері післявоєнної адаптації та реінтеграції військовослужбовців.

Військові сили США не лише лідирують у світі за рівнем технічної оснащеності та боєздатності, а й демонструють високі стандарти соціального захисту персоналу. Сучасна система мотивації праці американських військовослужбовців формує армію як одну з найбільш престижних професій у країні. Значний соціальний пакет, який постійно розширюється під егідою Міністерства оборони США (Пентагону), гарантує військовим та ветеранам широкий спектр пільг і соціальних гарантій.

Загалом, соціальний пакет Пентагону включає понад 140 видів пільг, привілеїв і бонусів, серед яких найбільш поширеними є: виплата допомоги у разі інвалідності; реалізація програм професійної реабілітації; фінансова підтримка в здобутті освіти; надання психотерапевтичної допомоги, зокрема ветеранам війни у В'єтнамі; сприяння у працевлаштуванні; виплата допомоги по безробіттю; пільгове медичне обслуговування; пільгове страхування життя; доступ до кредитів на пільгових умовах для будівництва житла, придбання нерухомості або автомобіля; організація поховань за державний кошт.

Така система є результатом довгострокової стратегії, спрямованої на збереження кадрового потенціалу армії, підвищення рівня мотивації та забезпечення гідного рівня життя військовослужбовців і ветеранів. Вона також сприяє формуванню позитивного іміджу армії в суспільстві та зниженню рівня

ЗДОБУТКИ ЕКОНОМІКИ: ПЕРСПЕКТИВИ ТА ІННОВАЦІЇ

посттравматичних синдромів завдяки комплексному підходу до підтримки ветеранів.

США мають одну з найрозвиненіших систем підтримки ветеранів, яку реалізує Міністерство у справах ветеранів США (U.S. Department of Veterans Affairs). Воно опікується ветеранами, їхніми сім'ями та утриманнями загиблих військовослужбовців.

Основні напрями діяльності Міністерства охоплюють: Veterans Health Administration – медичне забезпечення; Veterans Benefits Administration – пенсійні виплати, компенсації, реабілітація; National Cemetery Administration – поховання ветеранів, догляд за військовими цвинтарями.

Це другий за чисельністю персоналу федеральний орган США, що керує 153 госпіталями, 895 клініками, 125 національними цвинтарями та іншими інфраструктурними об'єктами.

Система соціального захисту ветеранів у США має глибоке історичне коріння. Вперше положення про підтримку поранених військових було ухвалено ще у 1636 році, а з 1776 року запроваджено пенсійне забезпечення та медичну допомогу ветеранам. Надалі розвивалася мережа будинків ветеранів, а у XX столітті система значно розширилася, включивши компенсації за інвалідність, страхування та реабілітаційні програми.

Попри активне вивчення міжнародного досвіду, Україна також має власні традиції підтримки військових. У добу козацтва діяла розгалужена мережа шпиталів при монастирях, фінансована Військом Запорізьким. Зокрема, шпиталі функціонували при Трахтемирівському, Межигірському, Лебединському та Левківському монастирях, забезпечуючи пораненим медичну допомогу та догляд.

Система соціального забезпечення США тісно пов'язана з кадровою політикою. Міністерство оборони постійно вдосконалює механізми мотивації, що робить армію США найбільшим роботодавцем країни. Військову службу

ЗДОБУТКИ ЕКОНОМІКИ: ПЕРСПЕКТИВИ ТА ІННОВАЦІЇ

можуть проходити особи від 17 до 42 років, підписуючи контракт на 2–6 років. Відбір включає тест ASVAB (Armed Services Vocational Aptitude Battery), що оцінює знання в математиці, мові та механіці, а також фізичний тест APFT (Army Physical Fitness Test), із вправами на силу й витривалість. Високі результати є обов'язковими для вступу до елітних підрозділів, зокрема військово-повітряних сил та берегової охорони.

Значну частину соціального пакету, який надається військовослужбовцям у США, становить матеріальне стимулювання. Його основу складають базовий оклад і численні компенсаційні виплати, які в сукупності формують від 68 до 80% грошового забезпечення військовослужбовця. Як і в Україні, основою грошового утримання є посадовий оклад, що залежить від військового звання та терміну служби. До нього додаються різноманітні надбавки, бонуси та спеціальні виплати.

Розмір грошового забезпечення військових у США регулярно переглядається, переважно у бік збільшення. Так, у 2024 році заробітна плата військовослужбовців була підвищена на 5,2%, що стало найбільшим річним зростанням за останні 22 роки. Наймолодші військовослужбовці (рівень рядового складу) отримують близько 24 000 доларів США на рік (без урахування бонусів та компенсацій), тоді як військові, які наближаються до пенсії, – приблизно 70 000 доларів на рік.

Окрему категорію становлять офіцери. Молодші офіцери (junior officers) отримують близько 40 000 доларів на рік, а старші (senior officers) зі стажем понад 20 років служби – понад 170 000 доларів на рік [4]. Навіть незначна зміна у розрахунку підвищення заробітної плати може суттєво впливати на фінансову стабільність військових сімей.

Для порівняння, мінімальний річний оклад муніципального службовця, наприклад поліцейського чи медичної сестри, становить приблизно 33 000

ЗДОБУТКИ ЕКОНОМІКИ: ПЕРСПЕКТИВИ ТА ІННОВАЦІЇ

доларів США (близько 2 750 доларів на місяць), що підкреслює відносну конкурентоспроможність військової служби.

Слід зазначити, що до складу Пентагону входить значна кількість працівників не бойового профілю – логістів, аналітиків, інженерів, IT-фахівців тощо. Ці спеціалісти є своєрідною середньою ланкою між рядовим складом і офіцерами. Їх середній річний дохід без урахування доплат становить близько 45 000 доларів США, хоча в залежності від посади та стажу коливається від 25 000 до 80 000 доларів.

При цьому заробітна плата у США є лише базовою частиною доходу військовослужбовця. Слідом за нею надається широкий спектр надбавок, пільг і компенсацій, які суттєво підвищують реальний рівень доходів військових і формують позитивну мотивацію до довготривалої служби.

Важливим елементом мотиваційного механізму для військовослужбовців США є система страхування життя. Життя кожного військовослужбовця застраховане на суму 400 000 доларів США. Для порівняння, у цивільному секторі страхування життя також є поширеним: за даними, близько двох третин американських роботодавців оплачують своїм працівникам страхові поліси. Водночас умови страхування військових є суттєво вигіднішими.

Так, середньостатистичний 25-річний цивільний американець, який не курить і має поліс страхування життя на суму 500 000 доларів, сплачує близько 140 доларів на місяць. Для військовослужбовця такого ж віку вартість страхування становить лише 28 доларів на місяць. Це свідчить про те, що страхування в армії є не лише фінансовим інструментом захисту родини військового, але й потужним мотиваційним чинником, який підвищує соціальну привабливість служби.

В Україні страхування життя військовослужбовців не є обов'язковим елементом системи соціального захисту, що вказує на наявність застарілих,

ЗДОБУТКИ ЕКОНОМІКИ: ПЕРСПЕКТИВИ ТА ІННОВАЦІЇ

неринкових підходів до забезпечення безпеки військових і їхніх родин. В умовах війни така ситуація потребує негайного перегляду з урахуванням міжнародних практик.

Окремим аспектом соціального захисту у США є забезпечення медичного страхування. Усі категорії діючих військовослужбовців, а також ветерани, мають право на довічне медичне страхування, повністю покрите з федерального бюджету. Йдеться не лише про оплату лікарських засобів та стаціонарного лікування, а й про проведення високовартісних операцій, включно з пластичними, якщо це необхідно. Міністерство оборони також компенсує значну частину витрат на лікування в спеціалізованих цивільних медичних закладах у разі, якщо військові шпиталі не мають необхідних ресурсів.

В українській системі соціального захисту військовослужбовців аналогічним категоріям громадян надається право на щорічне медичне обстеження та диспансеризацію за участю фахових спеціалістів. Проте це право поширюється й на інших громадян, а отже, не є винятковою пільгою для захисників. Крім того, вітчизняна система медичних пільг для військових потребує суттєвого оновлення відповідно до сучасних викликів, пов'язаних із тривалою війною, високим ризиком для життя та потребою у спеціалізованій допомозі.

У 2023 році Міністерство у справах ветеранів США запровадило програму страхування VAlife, що розширює доступ до страхового захисту для ветеранів з інвалідністю, включно з тими, чий VA-рейтинг становить 0%.

Програма доступна для ветеранів віком до 80 років, без обмежень щодо терміну подання заявки. Вона передбачає страхове покриття до 40 000 доларів США, яке починає накопичувати вартість через два роки після схвалення заявки.

ЗДОБУТКИ ЕКОНОМІКИ: ПЕРСПЕКТИВИ ТА ІННОВАЦІЇ

Щомісячні внески залежать від віку заявника: для 18-річного ветерана вони становлять 43,60 долара, для 41-річного – 91,20 долара, і залишаються фіксованими протягом усього строку дії поліса. VALife відображає прагнення США створити гнучкі та персоналізовані механізми соціального захисту для ветеранів.

Військовослужбовці США набувають права на пенсію після 20 років служби. Середній розмір виплат – 1 000 доларів для рядових і 5 000 доларів для офіцерів, а максимальна пенсія не перевищує 75% посадового окладу. Ветераном визнається будь-хто, хто прослужив 20 років або перебував на службі хоча б один день під час бойових дій.

Для звільнених з інвалідністю пенсія розраховується за відсотком втрати працездатності або 2,5% окладу за кожен рік служби – обирається вигідніший варіант. У разі тимчасової втрати працездатності військовий вноситься до реєстру та проходить медичну переоцінку кожні 18 місяців. Через 5 років ухвалюється рішення про повернення до служби, відставку або звільнення за станом здоров'я. Під час перебування в реєстрі військовий отримує не менш ніж 50% окладу як допомогу.

Окрім пенсій, ветерани США отримують широкий спектр пільг. При звільненні їм виплачується вихідна допомога, оплачується проїзд родини до будь-якого міста, а також гарантується повне медичне забезпечення. Протягом 24 місяців після звільнення вони можуть отримувати допомогу з безробіття.

Додаткові пільги включають до 6 місяців безоплатного проживання у державному житлі, доступ до військових магазинів та АЗС із зниженими цінами, а також пільгову оплату дитячих дошкільних закладів.

Військовослужбовці мають право на безоплатне службове житло або компенсацію за оренду – до 800 доларів США, а для сімейних – понад 1 000 доларів. Розмір виплат залежить від звання та регіону. Також вони звільнені від податку на нерухомість, що зменшує фінансове навантаження.

ЗДОБУТКИ ЕКОНОМІКИ: ПЕРСПЕКТИВИ ТА ІННОВАЦІЇ

В Україні житлова політика також є важливим елементом комплексної системи соціального захисту ветеранів війни та членів їхніх сімей. Основною метою державної програми є забезпечення житлом осіб, які брали участь в обороні країни, а також членів родин загиблих (померлих) захисників.

Згідно з урядовими планами, у 2025 році на цю програму передбачено майже 4 млрд гривень, що мають сприяти покращенню житлових умов для ветеранів. Відповідно до постанови Кабінету Міністрів України затверджено порядок надання субвенцій місцевим бюджетам на реалізацію цієї ініціативи. Очікується, що завдяки цій програмі вдасться забезпечити житлом понад 1 600 ветеранів війни та їхні родини.

Кошти на придбання власного житла в межах державної житлової програми отримають такі категорії осіб: особи з інвалідністю I–II групи, якщо їхня інвалідність настала внаслідок поранення, контузії, каліцтва або захворювання, отриманих під час бойових дій, зокрема в ході участі в АТО/ООС, заходах із забезпечення національної безпеки та оборони, а також під час відсічі й стримування збройної агресії РФ; члени сімей загиблих (померлих) Захисників і Захисниць України, які перебувають на квартирному обліку.

Крім того, житлова програма передбачає виплати на покриття витрат на оренду житла для ветеранів війни, які: повернулися з полону; втратили або мають пошкоджене житло внаслідок бойових дій; змушені тимчасово проживати в інших регіонах України; мають житло на тимчасово окупованих територіях або в районах, де тривають бойові дії.

На підставі ініціативи Міністерства у справах ветеранів, Уряд України ухвалив постанову, яка передбачає виплату грошової компенсації за найм (оренду) житлових приміщень для таких осіб. Це є важливим кроком на шляху формування належних умов для соціальної адаптації та інтеграції ветеранів у мирне життя.

ЗДОБУТКИ ЕКОНОМІКИ: ПЕРСПЕКТИВИ ТА ІННОВАЦІЇ

Сума щомісячної компенсації за оренду житла залежить від населеного пункту, де проживає ветеран, і становить: 2 прожиткових мінімуми (6 056 грн) – для міст Київ, Дніпро, Львів, Одеса; 1,5 прожиткового мінімуму (4 542 грн) – для обласних центрів; 1 прожитковий мінімум (3 028 грн) – для інших населених пунктів. (Розрахунок здійснюється відповідно до розміру прожиткового мінімуму для працездатних осіб, встановленого на 1 січня 2025 року.)

Американська модель соціального захисту військових і ветеранів є системною та комплексною, поєднуючи інституційну підтримку, матеріальні стимули, якісну медицину й освіту. Її успішність також зумовлена високою суспільною легітимацією статусу військового. Досвід США може бути адаптований для вдосконалення державної політики соціального захисту захисників України.

Соціальний захист ветеранів війни має носити активний характер, тобто не обмежуватися лише матеріальною підтримкою, а сприяти їх успішному поверненню до цивільного життя через працевлаштування, освіту та залучення до суспільної діяльності. Важливо, щоб надання таких послуг відповідало індивідуальним потребам ветерана і ґрунтувалося на запиті з його боку.

Законодавство України містить низку пільг для ветеранів війни та членів їхніх сімей у контексті працевлаштування. Зокрема, Закон України «Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту» передбачає для учасників бойових дій та осіб з інвалідністю внаслідок війни:

- виплату допомоги по тимчасовій непрацездатності у розмірі 100% середньої заробітної плати – незалежно від трудового стажу;
- переважне право на збереження робочого місця при скороченні штату або ліквідації підприємства;

ЗДОБУТКИ ЕКОНОМІКИ: ПЕРСПЕКТИВИ ТА ІННОВАЦІЇ

– першочергове працевлаштування на аналогічну посаду в інших установах.

Крім того, держава надає пільги роботодавцям, які приймають на роботу ветеранів або осіб з інвалідністю внаслідок війни. Зокрема: роботодавці, які працевлаштовують ветеранів за направленням Центру зайнятості, отримують компенсаційні виплати; у разі працевлаштування особи з інвалідністю, роботодавець має право на компенсацію витрат на облаштування робочого місця, відповідно до Порядку, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 22.08.2023 № 893.

Розмір компенсації становить: до 106 500 грн (15 мінімальних зарплат) – для осіб з інвалідністю I групи; до 71 000 грн (10 мінімальних зарплат) – для осіб з інвалідністю II групи.

В умовах сучасних викликів в Україні актуалізується питання запозичення ефективних практик соціального захисту ветеранів із досвіду провідних країн світу. Зокрема, вартий уваги досвід Німеччини, яка забезпечує колишнім військовослужбовцям пріоритетне право на працевлаштування в органах державної влади. Такий підхід не лише визнає внесок військових у безпеку держави, а й сприяє їхній соціальній інтеграції через залучення до прийняття рішень на різних рівнях.

У реаліях України подібні пропозиції також обговорюються. Зокрема, у публічному дискурсі порушується питання: чи зможуть чоловіки, які ухилялися від служби у ЗСУ або уникали мобілізації, обіймати державні посади або брати участь у виборах до органів влади? Остаточні відповіді на ці питання має дати законодавець і суспільство – у діалозі, з урахуванням принципів справедливості, довіри та публічного інтересу.

Водночас не варто недооцінювати й національні зусилля. Україна вже має позитивний досвід у формуванні механізмів соціальної підтримки військовослужбовців, ветеранів та осіб з інвалідністю внаслідок війни. Одним

ЗДОБУТКИ ЕКОНОМІКИ: ПЕРСПЕКТИВИ ТА ІННОВАЦІЇ

із прикладів є створення Центрів ветеранського розвитку на базі освітніх закладів, що відбувається в рамках реалізації Національної стратегії зі створення безбар'єрного простору в Україні на період до 2030 року.

Головним завданням таких центрів є всебічна підтримка ветеранів та їхніх родин: здобуття нової професії або підвищення кваліфікації; реалізація підприємницьких ініціатив; отримання психологічної, освітньої та правової допомоги; супровід у процесі переходу від військової служби до цивільного життя.

Ветерани України вибороли право не лише на повагу, а й на участь у формуванні політики, що визначає їхнє подальше життя. Реінтеграція означає залучення їх до розробки стратегічних документів та державних програм на різних рівнях.

Українське суспільство, засноване на демократії, справедливості та рівності, має гарантувати військовим і ветеранам активну роль у прийнятті рішень, не лише як слухачам, а як учасникам формування політики.

Партисипаційна демократія – це не жест доброї волі держави, а необхідність, особливо в умовах післявоєнного суспільства. Для ветеранів, які пройшли війну, захист прав і прийняття рішень стали життєвою навичкою, а їхня участь у визначенні майбутнього є продовженням боротьби за державу.

Гасло «Якщо без нас – то не для нас» має стати концептуальним орієнтиром у розробці соціальної політики для захисників України. Воно передбачає відхід від патерналістської моделі на користь моделі партнерства, співучасті та спільної відповідальності.

Висновки. Соціальний захист військовослужбовців, ветеранів та осіб з інвалідністю внаслідок війни в Україні є багатокomпонентною системою, яка охоплює надання пільг, фінансової допомоги, медичного обслуговування, психологічної підтримки, а також сприяння в освіті та працевлаштуванні.

ЗДОБУТКИ ЕКОНОМІКИ: ПЕРСПЕКТИВИ ТА ІННОВАЦІЇ

Україна вже накопичила певний досвід у сфері соціального забезпечення захисників, передусім у частині формування нормативно-правової бази. Водночас існує необхідність її подальшого вдосконалення, особливо у напрямі практичної реалізації та адресності підтримки.

Однією з ключових проблем залишається велика кількість пільгових категорій, що в умовах обмежених фінансових ресурсів призводить до розмиття ефекту від підтримки й зниження її ефективності.

У цьому контексті цінним є вивчення зарубіжного досвіду, зокрема моделі соціального захисту ветеранів у США, яка базується на принципах системності, мотиваційного підходу, інтеграції медичної, освітньої та фінансової підтримки, а також гарантії високого соціального статусу військовослужбовців.

В умовах повномасштабної війни та в період післявоєнного відновлення критично важливо забезпечити активну участь ветеранів у процесах прийняття рішень щодо політики, яка впливає на якість їхнього життя. Це передбачає розвиток партисипативної демократії як основи побудови партнерських відносин між державою та тими, хто її захищає.

Таким чином, підвищення ефективності соціальної політики щодо військовослужбовців і ветеранів потребує поєднання національного досвіду з найкращими міжнародними практиками, перегляду пріоритетів у фінансуванні та інституційної підтримки активного залучення ветеранської спільноти до формування державної політики.

Список використаних джерел

1. Грищенко І. М. Державна політика у сфері соціального захисту ветеранів війни та членів їх сімей, членів сімей загиблих ветеранів війни, членів сімей загиблих Захисників та Захисниць України. *Суспільство та національні інтереси*. 2024. №8(8). С. 584–598.

2. Інформаційний бюлетень SIPRI, квітень 2024 р. : тенденції світових військових витрат, 2023 р. URL : <https://reliefweb.int/report/world/sipri-fact-sheet-april-2024-trends-world-military-expenditure-2023-encasv>
3. Рейтинг військової сили 2025 року. URL : <https://www.globalfirepower.com/countries-listing.php>
4. Your 2024 Military Times Pay and Benefits Guide. URL : https://www.militarytimes.com/military-benefits-guide/?utm_campaign=dfn-ebb&utm_medium=email&utm_source=sailthru
5. Закон України «Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту». URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3551-12#Text>
6. Колосок А., Цимбалюк І. Соціальний захист ветеранів війни. *Ввічливість. Humanitas*. 2024. №3. С. 187–196. URL : <https://doi.org/10.32782/humanitas/2024.3.26>
7. Ляшук В., Макеева О. Проблеми забезпечення соціальних прав військовослужбовців та ветеранів. *Політика та право в умовах дії воєнного стану: пошук рішень: зб. матеріалів Міжнар. наук. конф.* (м. Київ, 23 квітня 2024 р.) С. 312-314. Київ: Вид-во УДУ імені Михайла Драгоманова. URL : <https://er.nau.edu.ua/handle/NAU/63552>
8. Мазуренко Л.І. Основні засади державної політики у сфері соціального захисту військовослужбовців: нормативно-правове забезпечення. *Актуальні проблеми політики*, 2023. 71. URL : http://app.nuoua.od.ua/archive/71_2023/31.pdf
9. Гринько Р. В., Мота А. Ф., Петриченко С. А. Соціальний захист військовослужбовців в умовах воєнного стану. *Право і суспільство*. 2022. № 3. С. 161–166. URL : http://pravoisuspilstvo.org.ua/archive/2022/3_2022/24.pdf
10. Азьмук Н. А. Соціально-економічна та освітня реінтеграція ветеранів до ринку праці: український контекст. *Вісник економічної науки України*. 2023. № 2 (45). С. 117–122.

11. Karpa M., Akimov O. State policy of supporting war veterans in the active phase of combats in Ukraine. *Public Administration and Law Review*. 2023. № 4 (16). P. 4–10. DOI: <https://doi.org/10.36690/2674-5216-2023-4-4-10>

12. Вербицька А. Впровадження партисипативної моделі розвитку соціального підприємництва як інструменту реінтеграції ветеранів та членів їх сімей на рівні громади. *Підприємництво та інновації*. 2024. №32. С.39–43. URL: <http://ei-journal.in.ua/index.php/journal/article/view/667/649>